

jordebog indeholder ud over ejerangivelserne oplysninger om udsæd, landgilde samt skyldvurderingerne i bol og mark guld. Der sammenlignes med flere jordebøger og matrikler frem til 1600-tallet, men det er jordebogen fra 1315, som er det virkelige kildemæssige scoop for undersøgelsen. Den må anses for at være en af de bedste fra perioden inden for det danske område.

Bogens hovedkonklusion er, at mens udsæden, og dermed til dels også opdyrkningsgraden, var næsten uændret 1315-1683, skete der et voldsomt fald i landgilden mellem 1315 og 1427, hvorefter den steg en anelse igen frem mod 1600-tallet. Kapitelgodsets landgilde i 1600-tallet var typisk mellem en tredjedel og halvdelen af, hvad den havde været i 1315 (side 56). Landgildenedgangen kom i samme periode som pesten (Den sorte død) og den store forekomst af ødegårde. Ulsig vurderer derfor, at »Forklaringen på den voldsomme landgildenedgang må – ud over bøndernes problemer – være, at de pressede godsejerne til en lavere landgilde med henvisning til de dårlige tider og i sidste ende med truslen om at flytte til et andet gods med lavere ydelser« (side 98). I efterskriftet *Ødegårdene: En datering* udvides fokus til hele landet, og en række tidligere undersøgelser inddrages for at kunne datere ødegårdskrisen mere præcist. Særlig gennem Roskildebispens Jordebog (side 121 ff) og pantebrevene fra perioden (side 113 ff) mener Ulsig at finde tegn på, at landgildefaldet og ødegårdsfremkomsten primært slog igennem i 1370'erne – altså en generation efter de store pest-år, som må forventes at have ramt børnene særligt hårdt.

Ulsig skriver i forordet: »Kun skade, at forskningen nu interesserer sig for helt andre emner«. Og det er da sandt at sige heller ikke den middelalderlige krise eller statistisk-økonomiske og strukturelle studier af det førindustrielle landbrug, som de unge vil have i dag... Bogen er unægtelig tør og tung indimellem, som kilde- og statistikmættede publikationer hurtigt bliver. Men for de af os, som arbejder med området eller med metoderne, vil bogen komme til at stå som et godt og klassisk eksempel på den tilgang til kilderne, som var/er typisk for mange af de danske deltagere i Ødegårdsprojektet.

En anke skal dog lyde her til sidst: Ødegårdsprojektet var som udgangspunkt tværfagligt og tværnationalt, men som det alt for ofte går i sådanne projekter, ender det med i højere grad at blive »flerfagligt« og »flernationalt«, hvor hver forskergruppe og hver nationalitet ganske vist snakker sammen og diskuterer, men ender med at skrive hver deres (meget) separate del. Ulsig nævner f.eks. slet ikke de øvrige nordiske lande i efterskriftet/opsamlingen, mens de tre andre danske undersøgelser under projekter kun nævnes kort. Bogen er glimrende, men man kunne med rette forvente, at den sidste publikation under Det nordiske Ødegårdsprojekt ville bære mindre præg af et enmandsprojekt.

Peder Dam

YOICHI NAGASHIMA: De dansk-japanske kulturelle forbindelser 1600-1873. København, Museum Tusulanums Forlag, 2003. 581 s., 62 ill. i både farver og sort/hvid. 398 kr.

Den første europæer satte fod på japansk grund i 1548, og mindre end hundrede år senere blev europæerne og alle andre udlændinge enten smidt ud, korsfæstet, fængslet eller forvist til en lille ø, Deshima, ud for Nagasaki. Herefter måtte kun kinesiske og hollandske købmænd drive handel i landet, og da kun i begrænset omfang på Deshima. Denne situation fortsatte trods stigende internationalt pres i mere end to hundrede år, indtil Japan i midten af 1800-

tallet blev tvunget til at åbne sig for udenlandsk handel og påvirkning. Yoichi Nagashimas bog er fortællingen om mødet mellem den japanske og danske kultur i denne først fremmedangste, men siden videbegærlige periode i Japans historie.

I beskrivelsen af mødet mellem den japanske og danske kultur får læseren serveret en lang række – ofte meget underholdende – beretninger om enkelte personers eventyrlige eller litterære bedrifter, tanker, oplevelser og karriereløb, baseret på et meget stort og vidtfavnende kildemateriale på både japansk og flere vestlige sprog. Flere af de japanske kilder er først med denne bog blevet oversat til et vestligt sprog, og det alene gør bogen værd at læse for folk med interesse for Japan i denne periode.

Den kan også læses som en interessant og anderledes indføring i Japans nyere historie. Hvor andre værker hovedsagelig har taget afsæt i ældre tid og fortalt videre ud fra interne forhold og politiske dramaer, lykkes det her at placere emnet i en global kontekst. Med udgangspunkt i direkte og indirekte forbindelser med Danmark stiller Nagashima nogle forfriskende spørgsmål: Hvordan oplevede japanerne mødet med den vestlige verden og dens kolonipolitik, teknologi og kultur? Hvordan blev det japanske samfund opfattet og beskrevet af europæiske købmænd, diplomater og opdagelsesrejsende? Dermed beskrives på glimrende vis, hvordan Japan blev revet ud af sin selvvalgte isolationspolitik og blev en del af det internationale samfund. Måske kan man ligefrem sige, at den viser et tidligt eksempel på effekterne af globalisering på både et statsligt plan, men i særdeleshed også på et individuelt plan.

Bogen udmærker sig ved en stor rigdom på detaljer, fascinerende beretninger og et væld af informationer; desværre i en sådan grad, at bogens egentlige tema, de dansk-japanske kulturelle forbindelser, bliver temmelig udvisket. Dette gælder især for bogens tre første kapitler, som udgør ca. en tredjedel.

Bogens sidste kapitel omhandler en japansk delegation, Iwakura-delegationen, som tog på rundrejse til en lang række vestlige lande, deriblandt seks dage i Danmark, i perioden 1871-73 for at suge viden til sig om vestlig teknologi og politiske systemer. Nagashima skriver, at »Iwakura-delegationens besøg i København blev starten på egentlige kulturelle forbindelser mellem landene (Japan og Danmark)« (s. 467). På denne baggrund kan det undre lidt, at han lader sin fortælling om de dansk-japanske kulturelle forbindelser begynde 273 år tidligere, en undren der kun forstærkes af, at medlemmerne af Iwakura-delegationen endnu ingen direkte sprogkontakt havde med den vestlige kultur (s. 444).

Det fremgår også, at der frem til en gang i 1730'erne ikke på noget tidspunkt var direkte forbindelse mellem Danmark og Japan, og at de to lande kun havde yderst sparsom og sekundær viden om hinanden via primært hollandske og portugisiske mellemmand. Bogens titel virker lige vel flot. Helt frem til midten af 1800-tallet blev al viden om hinanden formidlet via historiske og geografiske værker på primært engelsk og hollandsk, og direkte kontakt mellem danskere og japanere var nærmest ikke-eksisterende. Ikke desto mindre er det interessant at følge de informationskanaler, som de to lande havde til rådighed, og hvorledes disse informationer kom til at indgå i opbygningen af forskellige forestillinger og myter om hinandens lande og kulturer. Det er især i beskrivelsen af disse informationskanaler, at Nagashimas bog kommer til sin ret.

Forfatteren kunne med fordel have diskuteret det centrale begreb »kulturel forbindelse« på et mere teoretisk plan. Er et par sider af en dansk bog, som ingen japaner kunne læse, og som blev holdt skjult for alle, et eksempel på en dansk-japansk kulturel forbindelse? Eller vil en sådan forbindelse kunne bestå

i, at et dansk skib bliver købt af hollændere og sejlet til Japan? I modsat fald virker det mindre oplagt, at disse og lignende eksempler bliver beskrevet så detaljeret, som det er tilfældet. At et geografisk værk på japansk, som kun blev læst af en meget begrænset kreds af embedsmænd og lærde, beskriver et land ved navn Danmark over nogle få linier, kan dårligt kaldes en kulturel forbindelse. Hvis forfatteren benytter så bred en definition, burde han i det mindste have argumenteret nærmere for det i den del af indledningen, der er afsat til meto- diske og teoretiske overvejelser.

Læseren lærer dog så meget, at »hvor banalt det end lyder, ser man, eller rettere, kan man kun se det, man er i stand til, og kun det, man har lært at se. Dette 'man' kan udvides til en kollektiv størrelse, der kaldes kultur. Dog er denne handling 'at se' tillige underkastet visse udefrakommende indflydelser, enten fra fremmed 'litteratur' eller tidligere 'litteratur' inden for ens egen kultur« (s. 9). Ud fra denne betragtning kan en kort beskrivelse af et fjernt land nok danne basis for en kulturel (mis-)forståelse, men ofte bliver bogens eksempler ikke indsat i et større kulturelt perspektiv. Når Nagashima for eksempel skriver, at Povl August Plums (tegner ombord på Sten A. Billes skib Galathea ved et kort besøg i Japan i 1846) illustrationer af japanere var influeret af »hans egen kulturbaggrund som dansker« og var et »produkt, manipuleret af Plum på grundlag af en slags kulturel 'hukommelse' og hans egen kunstneriske 'imagination'« (s. 189), ville en kvalificering af begreberne »kulturbaggrund« og »kulturel hukommelse« være relevant.

Især bogens første tredjedel kunne med fordel være blevet kortet betydeligt ned. Det overordnede tema ville stå tydeligere, hvis det ikke druknede i detaljer. På den anden side er det netop i detaljen, at bogen står stærkest. Historikere, og andre med interesse for Det danske Ostindiske Kompagnis historie, den hollandske handelsdominans i Østasien i 1600 og 1700-tallet, Vitus Bering og dennes næstkommanderende Morten Spangbergs bedrifter og meget andet, vil kunne finde meget nyt og spændende kildemateriale i Nagashimas danske oversættelser af samtidige japanske kilder.

Afslutningsvis skriver Nagashima, at billedet af Danmark og danskerne, som de blev beskrevet af Iwakura-delegationen i 1873, »overlevede i japanernes sind og fik efterhånden status som en myte i Japan« (s. 464). Desværre kommer han ikke ind på, hvad han mener med dette, men måske det vil blive behandlet i bind 2, som nu er under udarbejdelse, og som skal dække emnet i perioden 1873-1915, hvor Japan i rivende fart blev moderniseret og forvandlet til en militær stormagt i Østasien. Hvis de løse tråde fra første bind ved den lejlighed bliver samlet og sat ind i et større perspektiv, vil det gøre dette første bind endnu bedre, end det allerede er.

Morten Oxenbøll

JENS TOFTEGAARD JENSEN OG JEPPE NORDSKOV: Købstadens metamorfose. Byudvikling og byplanlægning i Århus 1800-1920. Dansk Center for Byhistorie og Aarhus Universitetsforlag 2005. 213 s. 248 kr.

Mens tidligere udsendte skrifter fra Dansk Center for Byhistorie har behandlet middelalderbyen og den klassiske købstad, drejer dette nye bind sig om overgangen fra den præindustrielle by til den moderne industriby, med Århus som eksempel. Bindet er opdelt i tre hoveddele. Først fortæller ph.d.-stipendiat Jeppe Nordskov om den fremspirende byplanlægning frem til omkring 1900,